

Zaklatás-e a cyberbullying?

Az internetes zaklató magatartások büntetőjogi szankcionálásának dilemmái

MONORI ZSUZSANNA ÉVA*

1. Problémafelvetés

Jelen tanulmány célja, hogy az internetes zaklató magatartások minősítési kérdéseiről elsősorban – de nem kizárólagosan – büntetőjogi nézőpontból vizsgálódjon, mindenekelött a kriminalizáció határait kutatva.¹ A cyberbullying jelenségének kutatásában egy büntetőjogász számára a központi kérdés az, hogy az internetes zaklatások vajon büntetőjogi reakciót igényelnek-e, s ha igen, akkor mely bűncselekményi tényállás alá szubszumálhatóak ezek a magatartások. Ugyanis a hatályos magyar büntetőjog ismeri a zaklatás különös részi tényállását, s kérdéses, hogy e tényállás lefedi-e a cyberbullying kategóriájába sorolható eseteket.

Mindenekelött azonban fontos a vizsgálat tárgyának fogalomrendszerben való elhelyezése. A *zaklatás* kifejezés a hétköznapi szóhasználatban minden zavaró, nyugtalanító, tolakodó és fenyegető magatartást magában hordoz, függetlenül attól, hogy milyen eszközzel, módon, avagy gyakorisággal követik el. A zaklatás – tág értelemben – tehát egy nagyon széles halmaz, s ezen belül helyezhetők el a büntetőjogi zaklatás kategóriájába tartozó – azaz a zaklatás különös részi tényállásába illeszkedő –, bűncselekményi szintű súlyosságot elérő, magasabb társadalomra veszélyességet is magukban hordozó cselekmények. A zaklatás büntetőjogi tényállásának szerkezetéről és a tipikus elkövetési magatartásokról később részletesen lesz szó, azonban már itt utalni kell arra, hogy a zaklatás bűncselekményének elkövetői igen nagy számban telekommunikációs eszköz révén, s gyakorta az internet adta lehetőségeket (például az anonimitást és a korlátlan hozzáférést) kihasználva valósítják meg a háborgató, avagy fenyegető magatartásokat.

Ugyanígy a tág értelemben vett zaklatás alá sorolható az elektronikus eszközök felhasználásával realizált zaklatás, amelybe az internetes megfélemlítés (*cyberbullying*) is beletartozik. A tudományos életben elfogadott nemzetközi definíció szerint a *cyberbullying* olyan online deviancia, amelynek lényege, hogy szándékosan és hosszabb ideig fejt ki valaki zaklató magatartást, mindezt pedig az internet felhasználásával teszi. A jelenség két, hatalmi pozícióját tekintve

* PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. E-mail: monori.zsu@gmail.com.

¹ A tanulmány alapja a Szegedi Tudományegyetem szervezésében 2015. október 16-án megtartott Magyar Országos Cyberbullying Konferencián a szerző „Az internetes zaklatás minősítési kérdései és büntetőjogi dilemmái az interdisciplinaritás jegyében” címmel megtartott előadása.

eltérő csoport vagy személy között zajlik, ahol általában a gyengébb vagy gyengébbnek tűnő fél az áldozat.² (Olweus, 1993; Ttofi & Farrington, 2009.)³ A cyberbullying kifejezés magyar megfelelője az *online vagy cybermegfélemlítés* (6 éven aluli, iskola előtti korosztály esetében bántalmazás), amelynek több formája is ismeretes. A szakirodalom szerint ide sorolható: a *flaming* (ún. „lángháború”, online veszekedés, dühös, trágár nyelvezet használata és támadó jellegű hozzászólások küldése nyilvános fórumra), a *harassment* (bántó, valótlan üzenetek küldözgetése online), a *denigration* (befeketítés, azaz a hírnév rontására alkalmas pletyka, szóbeszéd küldése, kipoztolása, terjesztése), az *exclusion* (azaz csoport általi kiközösítés, valakinek egy online csoportból való kirekesztése), az *impersonation* (személyiséglopás, ahol az elkövető egy másik, létező személy online profiljában jelenik meg, és a nevében hírnevének rontására alkalmas üzeneteket küldözget), az *outing* (azaz kibeszélés, titkok, személyes információk engedély nélküli megosztása) és a *sexting* (szexuálisan provokatív és saját maga által készített meztelen képek vagy szexuális tartalmú üzenetek online küldözgetése).⁴ Egy másik csoportosítás a cyberbullying két alcsoportjának tekinti továbbá az *online zaklatást* (az áldozat online szokásainak megfigyelése, folyamatos figyelemmel kísérése és támadó jellegű kijátszása) és az *online fenyegetést* (olyan közvetlen fenyegetések vagy kifejezések küldözgetése, amelyekből az tűnik ki, hogy a küldő valaki mást vagy saját magát bántalmazza, illetőleg öngyilkosságot fog elkövetni) is.⁵

Látható tehát, hogy a cyberbullyingnak sokféle megnyilvánulási módja van. A büntetőjogi zaklatás és az elektronikus megfélemlítés két különálló kategória, ugyanakkor a két halmaznak van egy igen szűk metszete, amikor is az elektronikus megfélemlítés egyben megvalósítja a zaklatás bűncselekményét is. Ez a metszéspont és annak határai képezik jelen vizsgálat tárgyát. A kérdés tehát az, hogy a cyberbullying cselekmények mikor és milyen feltételek mellett illeszkehetnek a zaklatás büntetőjogi tényállásába, s mi az a határvonal, ami felett már feltétlenül büntetőjogi eszközökkel kell fellépni az ilyen magatartásokkal szemben. Miután pedig a feltételrendszert megalkottuk, az így kieső – súlyos – esetekben milyen más, a zaklatás tényállásán *kívüli* büntetőjogi tényállás, illetve más jogágból érkező megoldás állhat rendelkezésre orvoslásra.

2. A zaklatás büntetőjogi tényállásáról

A zaklatás büntetőjogi tényállása az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények között, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (Btk.) XXI. fejezetében kapott helyet. Ez nem meglepő, hiszen e bűncselekmény által védelmezett jogi tárgy a

² Dan OLWEUS: *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, MA, Blackwell, 1993. (AIDC, P.O. Box 20, Williston, VT 05495; (800) 216–2522.)

³ David P. FARRINGTON – Maria M. TTOFI: School-Based Programs to Reduce Bullying and Victimization. *6 Campbell Research Reviews* (2009). (https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/64673/School-based%20Anti-Bullying%20Programs%20v2_R.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

⁴ DOMONKOS Katalin: Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával. *Alkalmazott Pszichológia* 2014/14(1). 60.

⁵ PÉLI-TOÓTH Viktória: Kortárs online zaklatás, a cyberbullying jelenség. In: ELEK Balázs – FÁZSI László (szerk.): *Az ítélőmesterség dilemmái. Tanulmányok Dr. Remes Zoltán bíró emlékére*. Debrecen, Printart-Press, 2015. 39–40.

magánszférához való jog, amelyet az Alkotmánybíróság is egyértelműen az emberi méltósághoz való jogból (mint szubszidiárius anyajogból) eredeztet.⁶ Szerkezetét tekintve a bűncselekménynek két alapesete és összesen három különböző fordulata van, ahol is bármelyikhez kapcsolódóan megvalósulhat minősített eset.

A Btk. 222. § (1) bekezdése tartalmazza a bűncselekmény első alapesetét, a háborgató zaklatás tényállását, amelyben a háborgatás szerepel elkövetési magatartásként, situációs elem a rendszeresség vagy tartósság, emellett vagylagos célzatként a megfélemlítést vagy a magánéletbe való önkényes beavatkozást követeli meg a jogalkotó.⁷ A háborgató magatartások azonban önmagukban nem valósítanak meg bűncselekményt, azok az ismétlődést megkövetelő situációs elemek, és a célzatok révén érik el a társadalomra veszélyesség azon szintjét, amely már büntetőjogi reakciót igényel. A klasszikus értelemben vett zaklatást a háborgatással szokás azonosítani, mégis a második alapesetbe foglalt fenyegető magatartásokat is egyazon bűncselekményi elnevezés alá szerkesztette a jogalkotó.⁸ A zaklatás második alapesete további két külön fordulatra oszlik: az első pontban a *veszélyes fenyegetés*, a második pontban a *veszély látszatát keltve elkövetett zaklatás* tényállásai találhatók, amelyeket a félelemkeltési célzat foglal egybe.⁹

Összességében a zaklatás két alapesete nem sok hasonlóságot mutat. Míg az első alapeset szubszidiárius (azaz csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg), és a klasszikus értelemben vett, magánéletet sértő, hosszabb folyamatot jelentő, háborgató magatartásokat fedi le, addig a második alapeset egymozzanatos, fenyegető magatartásokat rendel büntetni, súlyosabb büntetési tételű és nem szubszidiárius. Hasonlóság a bűncselekmény célzataiban található, hiszen a megfélemlítés és a félelemkeltés első olvasatra szinonim fogalmaknak tűnhetnek, azonban míg a megfélemlítés egy hosszabb folyamat eredményeként jön létre, addig a félelemkeltés egyetlen magatartással kiváltható.¹⁰

E két – nagyban különböző – alapeset megfogalmazásával a jogalkotó célja az lehetett – s ez a törvény miniszteri indokolásból kiolvasható –, hogy a gyakorlatban felmerült azon igényeknek eleget tegyen, amelyek szerint mind az élet, testi épség és egészség elleni bűncselekmények, mind pedig a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények körében megjelentek az elkövetők részéről olyan fenyegető, zaklató magatartások, amelyek előrevetítették egy későbbi,

⁶ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat; 56/1994. (XI.10.) AB határozat.

⁷ Btk. 222. § (1) Aki abból a célból, hogy más megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁸ Ennek oka feltehetőleg a jogi tárgy azonossága, hiszen mind a veszélyes fenyegetés, mind pedig a veszély látszatát keltve elkövetett zaklatás a sértett magánszférájának sérelmét hordozza magában. Másrészt szerepet játszott e jogszabály-szerkesztési módban a tényállás bevezetésének legfőbb indoka, a prevenció.

⁹ Btk. 222. § (2) Aki félelemkeltés céljából

a) más vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹⁰ Bár a két alapeset többi tényállási elemét összevetve helyénvaló lehet a megfélemlítés és a félelemkeltés célzatainak megkülönböztetése, álláspontom szerint felesleges fogalomtorlódáshoz vezet.

súlyosabb cselekmény megvalósítását. Azzal, hogy a jogalkotó a büntetőjogi felelősséget ilyen módon időben előrébb helyezi, csökken a lehetősége annak, hogy a zaklatónak induló magatartások később már tettelegesséig fajuljanak. Ugyanakkor az elmúlt évek gyakorlata azt mutatja, a második alapesetbe tartozó zaklatások ritkán realizálódnak önmagukban, legtöbbször valamely más súlyosabb bűncselekmény – tipikusan testi sértés – mellett merülnek fel.¹¹

A jogalkotó három minősített esetet¹² is megfogalmazott a zaklatás tényállásához.¹³ E minősített esetek bármely fordulathoz kapcsolódhatnak, s számos esetben a zaklató és a sértett között valamilyen családi, illetőleg érzelmi kapcsolat áll fenn. Mindemellett a Btk. 231. § (2) bekezdése értelmében a zaklatás minden esetében kizárólag magánindítványra üldözendő, amivel a jogalkotó a sértettre bízta annak eldöntését, hogy meginduljon-e a büntetőeljárás az elkövető büntetőjogi felelősségének megállapítása érdekében. Tekintettel a jogi tárgyra, a tényállás rendkívül szubjektív jellegére, illetőleg a magánindítványhoz kötöttség jogpolitikai indokaira, ez vitathatatlanul szükséges rendelkezés. Mégis, éppen a szubjektív elemek túlsúlya miatt a magánindítványhoz kötöttség ezen indokai gyakran nem tudnak megfelelően érvényre jutni.

E helyütt a tényállás részletes elemzésétől el kell tekinteni, azonban – csupán áttekintő jelleggel – fontosnak tartom a tényállás értelmezési dilemmáinak és jogalkalmazási nehézségeinek leírását. A zaklatás bűncselekményével kapcsolatosan leggyakrabban felmerülő *kérdések* közé tartozik a bűncselekmény jogi tárgyának, a magánszférához való jognak a jelentése és határai, a háborgatás által lefedett magatartások köre, a rendszeresség és tartósság jelentése, az önkényesség bizonyíthatósága, a sértett közreható magatartásának és a kölcsönösségnek („viszontzaklatásnak”) büntetőjogi megítélése, valamint a magánindítványhoz kötöttség következményei.¹⁴

¹¹ Mindemellett utalni kell a számos, gyakorlatban felmerülő halmazati anomáliára. A Szegedi Járási Ügyészségen végzett empirikus kutatásaim során azt tapasztaltam, hogy a jogalkalmazó veszélyes fenyegetéssel elkövetett zaklatást rendre halmazatban állítja meg az élet vagy testi épség elleni bűncselekményekkel, megkerülve ezzel a konzumpció (mint látszólagos halmazati kategória) elvét.

¹² Btk. 222. § (3) Aki a zaklatást

a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére,
b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve
c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve

követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹³ A 222. § (3) bekezdés c) pontjában foglalt minősített esettel összefüggésben már itt meg kell jegyezni, hogy az erőegyensúly-eltolódás csak a kriminológiai értelemben vett definíció további eleme, azt a jogalkotó eredetileg nem nevesítette a tényállásban. Az új Btk. azonban a zaklatás egyik minősített esetévé emelte a hatalmi vagy befolyási helyzettel visszaélve történő elkövetést. Ezzel a jogalkotó a munkahelyen vagy más szervezetben alárendelt pozícióban lévő személyek vulnérabilis mivoltát ismerte el.

¹⁴ E kérdésekhez részletesen I. MONORI Zsuzsanna Éva: Zaklatás: egy tényállás kritikája a magyar joggyakorlat tükrében. In: BÓKA János (szerk.): *Tudományos Diákköri Szemle*, I. kötet. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi kar, 2013. 93–120.; MONORI Zsuzsanna Éva: A zaklatás bűncselekményi tényállásainak jogalkalmazási nehézségei – különös tekintettel a háborgató zaklatás jogértelmezési kérdéseire. In: KERESZTES Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2015*, I. kötet. Budapest, Líceum, Eger és Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2015. 277–291.; MONORI Zsuzsanna Éva: A zaklatás bűncselekményének jogalkalmazási dilemmái – kérdések és válaszok a zaklatásról az empirikus kutatások tükrében. In: GÁL Andor – KARSAI Krisztina (szerk.): *Ad valorem. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus, 2016. 305–322.

Ezen kérdéseken túlmenően a zaklatás második alapesetének fordulatai is több kérdést felvetnek, például a fenyegetés elkövetési magatartásként való értelmezése, továbbá a számos halmazati és elhatárolási kérdés.

A cyberbullying jelenség szempontjából – amennyiben a fenti fogalommeghatározást elfogadjuk – elsősorban az első alapesetnek, azaz a háborgató zaklatásnak lehet relevanciája. Azonban a második alapesetet sem lehet kizárni a vizsgálat köréből, hiszen akár egyetlen fenyegető üzenet online küldése már a második alapeset első fordulata szerinti veszélyes fenyegetést valószínűsíthet meg, amennyiben a fenyegetéssel kilátásba helyezett rossz a tényállásban foglalt speciális tartalommal rendelkezik (azaz személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével fenyeget).

3. Mikor zaklatás a cyberbullying?

Arra a kérdésre tehát, hogy minősülhet-e zaklatás bűncselekményének a cyberbullying, a válasz igen. Azonban nem lehet megfeleledkezni a zaklatás tényállásának nehézkes alkalmazhatóságáról és a számos értelmezési kérdéstről, amelyek oda vezethetnek, hogy egy esetleges büntetőeljárás – jogtárgy sérelemtől függetlenül is – eredménytelenül záródhat.¹⁵ A jogalkalmazási tapasztalatokra tekintettel álláspontom szerint *négy általános (nem dogmatikai, de gyakorlati igényű) feltétel fogalmazható meg*, amelyek együttes fennállása esetén az internetes megfélemlítő magatartása zaklatás bűncselekményének minősülhet, így büntetőjogi felelősséget vonhat maga után:

1. A magatartás tényállásszerű legyen (és súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg).
2. Az elkövető a büntethetőségi korhatárt elérte (tizennegyedik életévét betöltötte).
3. A sértett (jogosult) joghatályos magánindítványát előterjesztette.
4. A bűncselekmény elkövetése a büntetőeljárásban bizonyítható (nem minősítési, de büntetőjogi felelősség megállapításához elengedhetetlen feltétel).

3.1. Tényállásszerűség

A bűncselekmény tudományos definíciója is megköveteli, hogy a vizsgálatot a tényállásszerűség kritériumával kezdjem, hiszen csak azon cselekmény minősülhet bűncselekményként, amely elsőként valamely, a Btk. különös része szerinti tényállásba illeszkedik.¹⁶ A zaklatás hatályos tényállásának szerkezetéről már fent szoltam, így ebben a részben csupán rövid kitekintést teszek a legproblematisabb tényállási elemekre, azaz a háborgatásra, az önkényes beavatkozás célzatára, valamint a rendszeresség és tartósság követelményére, mindemellett a sértetti szubjektum

¹⁵ Az eredménytelenség alatt itt a büntetőeljárás ügyészi szakban való megszüntetését értem, aminek tipikus okai a bizonyítottság hiánya avagy a bűncselekmény hiánya.

¹⁶ A bűncselekmény olyan cselekmény, amely tényállásszerű (diszpozíciószerű), (büntető) jogellenes és bűnös. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, HVG-ORAC, 2010. 96.

szerepére e tényállási elemek értelmezésében. Arra kívánok rávilágítani, hogy a zaklatás büncselekményi tényállása egyes elemeinek értelmezési gyakorlata többször nincsen összhangban az általa védelmezett jogi tárggyal (teleologikus értelmezés), s hogy mindebben a Kúria vonatkozó döntéseinek igen hangsúlyos szerepe van.

3.1.1. Háborgatás

A háborgatást a szakirodalom a zaklatással szinonim fogalomként kezeli. Egyenlőségjel véleményem szerint a két fogalom között nem tehető, hiszen a háborgatás a zaklatás megvalósulási módja, de a zaklatás büntetőjogi definíciója ennél szélesebb körű. Egyszerűbben: minden háborgatás zaklatás, de nem minden zaklatás háborgatás. A zaklató jellegű cselekmények megnyilvánulási formájukban igen eltérőek lehetnek, amelyeket mintegy összefoglaló néven háborgatásként fogalmaz meg a törvény.¹⁷

A háborgatást a jogalkotó nem definiálta, annak tartalommal való megtöltése a jogalkalmazó feladata. Alapvetően minden olyan magatartással megvalósulhat, amely a sértett magánéletét, mindennapi életvitelét jelentősebb mértékben zavarja, nyugtalanítja vagy felbolygatja. Itt elsődlegesen a sértetti szubjektivitás lép előtérbe, hiszen mindig *in concreto* kell megvizsgálni, hogy az adott cselekmény valóban alkalmas-e a sértett magánéletének, mindennapi életvitelének megzavarására.¹⁸ Szomora Zsolt szerint a háborgatás a sértett magánéletét, mindennapi életét jelentősebb mértékben zavaró, nyugtalanító, azt feldúló magatartás, amelynek motívuma és irányultsága közömbös.¹⁹

Tartalmának legpontosabb meghatározása a Kúria gyakorlatából olvasható ki, mely szerint a háborgatás olyan, más nyugalma ellen irányuló, egyoldalú, tevőleges magatartás, ami a meglévő nyugalmi állapotot támadja, azt billenti ki az egyensúlyából, s amely verbálisan és tettelesen egyaránt megvalósítható.²⁰ A zaklatás tényállási elemeinek értelmezése kapcsán kialakított kúriai fogalomrendszer azonban részletessége ellenére sem hibátlan. A legtöbb kérdést az egyoldalúság követelménye veti fel, mivel a Kúria döntéseiből az olvasható ki, hogy amennyiben a sértett a zaklató közeledését viszonzozza, ez gátja lehet a cselekmény büntetendőségének, ami véleményem szerint a jogi tárggyal összeegyeztethetetlen.

¹⁷ BÉKÉS Ádám: Zaklatás. In: POLT Péter (szerk.): *Új Btk. Kommentár*. Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 2013. 119.

¹⁸ Például, ha a válófélben lévő férj gyakorta küld virágot és kisebb ajándékokat házastársának a békülés reményében, ez nem tekinthető háborgatásnak, annak ellenére, hogy tényállásszerűnek látszik.

¹⁹ SZOMORA Zsolt: Zaklatás. In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2013. 466.

²⁰ A Kúria egy korábbi döntése értelmében a zaklatás vétségének elkövetési magatartásaként meghatározott háborgatás olyan egyoldalú, folyamatos – ebből eredően természetes egységet képező – magatartás, amely szóval és tettel egyaránt megvalósítható. (BH+ 2011.12.518.) /<http://kuriaidontesek.hu/birosagi-hatarozatok-plus/>

A legfőbb nehézséget a háborgatás definíciója jelenti. Amikor az új büntetőködex hatályba lépett, néhány módosítással vette át a korábbi tényállást,²¹ amely változtatásokat elsősorban a bizonyíthatóság megkönnyítésével indokolt a jogalkotó. Ilyen volt az első alapeset „megrövidítése” is, ahol a jogalkotó törölte a tényállásból az eddig „így különösen” kiemelt elkövetési módokat, a telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen kapcsolatteremtésre törekedve megvalósított zaklatást. A miniszteri indoklás úgy érvel, hogy ezen elkövetési módok eddig is (és ezután is) a zaklatás tipikus elkövetési változatai, így külön kiemelés nem igényelnek. Véleményem szerint ez hibás megközelítés, mivel a háborgatás bizonytalan tartalma miatt ezen elkövetési módok kapaszkodót biztosítottak a jogalkalmazónak.²²

A cyberbullying témakörének szemszögéből a telekommunikációs eszközzel elkövetett zaklatás lehet releváns. Arra, hogy mit tekinthetünk telekommunikációs eszköznek, a Btk. értelmező rendelkezései között pontos definíciót nem találunk, de a joggyakorlat ekként kezeli a televíziót, rádiót, folyóiratokat, telefonkészüléket, hirdetőráblákat és az internetet. Szathmáry Zoltán „*cyber-stalking*” elnevezéssel illeti az interneten elkövetett zaklató jellegű magatartásokat. Szerinte „az internet nyújtotta kommunikációs lehetőségek különlegessége, hogy egyes kommunikációs módok (e-mail, chat) csak írásbeli alapúak, az észlelés, érzékelés más szenzorai nem kapnak szerepet. A társasági-társadalmi kontroll hiánya azt eredményezi, hogy a társasági szorongás, mint az agresszió egyik legjelentősebb gátja nem létezik. Ezért egyrészt bizonyos, a zaklatókra jellemző érzelmek, indulatok, vágyak – düh, féltékenység, elkeseredettség, birtoklási-irányítási vágy – vagy agresszió közvetlenül a zaklató célpontjára irányíthatók, másrészt a különböző fantáziák kialakulásának lehetőségével az áldozat a zaklató képzelődéseinek fókusza lehet.”²³

Az a joggyakorlatból is világosan látszik, hogy a zaklatók igen nagy számban, az általam eddig vizsgált bűnügyek több mint kétharmadában használnak telekommunikációs eszközt (is) a háborgatáshoz. A cyberbullying tehát a hagyományos zaklatástól nem különíthető el teljesen, s ilyen például az ún. „happy slapping”, amikor a sértett bántalmazását, megalázását képekre vagy videóra rögzítik, majd ezt közösségi oldalra is feltöltik,²⁴ s ilyenkor az elektronikus zaklatás a hagyományos zaklatás (avagy a bántalmazás mértékétől függően tetteles becsületsértés vagy testi sértés) kiegészítőjeként jelenik meg.²⁵

²¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 176/A. § (1) Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, rendszeresen vagy tartósan mást háborgat, így különösen mással, annak akarata ellenére telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen rendszeresen kapcsolatot teremteni törekszik, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²² Polt Péter szerint az új tényállás azzal, hogy kihagyja a telekommunikációs eszköz útján való kapcsolatteremtési szándék megjelölését, egyúttal egyértelművé teszi, hogy a tényállás megvalósulásának nem feltétele a telekommunikációs eszközön (telefonon vagy szöveges üzenetben) továbbított üzenet tartalmi ismerete. A BH 2011. 302. számú eseti döntés mutatott rá arra, hogy érdektelen a magatartás irányultsága, annak pozitív vagy negatív hangvétele. „A hívások fogadása, az üzenetek elolvasása nélkül is megvalósul a bűncselekmény, ha a kapcsolatfelvételre irányuló magatartás a sértett életébe történő rendszeres és önkényes beavatkozás célzatával történik” – mondta ki az eseti döntés. POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2016. 693.

²³ SZATHMÁRY Zoltán: Az információs társadalom és egyes devianciái. *Zempléni Műzsa*, 2011/2. 14.

²⁴ BERTA Sándor: *Új brutális hobbi: Terjed a happy slapping*. <https://sg.hu/cikkek/42065/uj-brutalis-hobbi-terjed-a-happy-slapping>.

²⁵ KÖRMENDI Attila – SZKLENÁRIK Péter: *Az iskolai zaklatás*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012. 84–85.

3.1.2. Rendszeresség vagy tartósság

A háborgatás nyelvtanilag is bizonyos gyakoriságot, azaz többszöri magatartást feltételez. A magatartás éppen e folyamatosság vagy ismétlődés révén éri el a társadalomra veszélyesség azon szintjét, amely büntetőjogi reakcióra szorul, s ez egyben azt is jelenti, hogy az egy adott idő-intervallumon belül megvalósított háborgató magatartások természetes egységet alkotnak, s a bűncselekmény folytatólagos megállapítása kizárt. Vida Mihály úgy fogalmaz, rendszeresnek tekinthető a magatartás akkor, ha az többször megvalósul, tartósnak pedig akkor, amennyiben az időben hosszasan elhúzódik. Így a zaklatás nem valósul meg akkor sem, ha ugyan jelentősebb mértékű (a sértettben jelentősebb félelmet vagy más emóciót kiváltó), de a háborgatás eseti jellegű.²⁶

A Kúria leszögezi, hogy a háborgatás értelmezése alapján szükséges folyamatosság lehet rendszeres, amikor a magatartás ismétlődő, időközönként visszatérő, vagy lehet tartós, amikor a magatartás folytonos. Elhatárolásuk alapja a köztes időtartam lehet, mivel ennek alapján ítéltető meg, hogy az időbeli sűrűség folytonosságot képezve tartósság, vagy a magatartás mozzanatosága révén a rendszeresség megállapítását eredményezi.²⁷ Mindemellett a Kúria kimondja, hogy a rendszeresség és tartósság vizsgálatok bizonyos esetek nem vehetők figyelembe. A bűnösség ugyanis csak olyan magatartás miatt állapítható meg, amiről a sértettnek tudomása van, arról tudomást szerzett, a sértett tudtán kívüli háborgatás esete fogalmilag nem tartozik a törvényi tényállás keretébe. Emellett közömbösek azokon a napokon való kapcsolatteremtési, illetve kapcsolattartási alkalmak, amikor kizárólag a sértett kezdeményezte ezt a kapcsolatot, avagy a sértett a terhelt általi kezdeményezést legalább azzal egyező számban viszonzta. Ezekben az esetekben ugyanis nem lehet szó arról, hogy a sértett a kapcsolatteremtéstől elzárkózott volna, vagy a kapcsolatfelvétel őt zavarta volna.²⁸

Nem lehet tehát minden kapcsolatfelvételnél jelentőséget tulajdonítani, ezek az esetek viszont önmagukban, de együtt véve sem biztos, hogy alkalmasak arra, hogy belőlük következtetés legyen levonható a bárminemű rendszerességre vagy tartósságra. Látható tehát, hogy sértetti szubjektum, illetőleg a sértett elhárító magatartása (vagy annak hiánya) a rendszeresség és tartósság szintjén is vethet fel kérdéseket, s akár a tényállásszerűséget is kizárhatja a szituációs elemek szintjén.

3.1.3. Önkényes beavatkozás

A zaklatás vizsgált tényállásának megvalósulásához az szükséges, hogy más rendszeres vagy tartós háborgatása a megfélemlítése vagy magánéletébe illetve mindennapi életvitelébe önkényes beavatkozás céljából történjék,²⁹ a céltatok eredményeképpen pedig a bűncselekmény kizárólag

²⁶ VIDA Mihály – JUHÁSZ Zsuzsanna: Zaklatás. In: NAGY Ferenc (szerk.): *A Magyar Büntetőjog Különös Része*. Budapest, HVG-ORAC, 2009. 160.

²⁷ BH2014. 169.

²⁸ BH2014.169.

²⁹ BH2011. 268 II.

egyenes szándékkal követhető el. A *megfélemlítés* tartalmát nem nehéz meghatározni, hiszen az lényegében a sértett mindennapi életvitelét megzavaró, felborító, korlátozó, szorongó érzelmi állapotot jelent, amelynek kialakítása *végett* az elkövető cselekszik. A célzat az elkövető tudatában megjelenő, a cselekmény elkövetését motiváló gondolati tartalom, ebből fakadóan a félelem keltésének célzata nem esik szükségszerűen egybe azzal, hogy másban – bármely más belső okból – félelem is keletkezik.³⁰ Tehát a zaklatás immateriális bűncselekmény, a sértettben a félelemnek – mint eredménynek – ténylegesen nem kell kialakulnia, azonban ha az eljárásban ez bizonyítást nyer, a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményként értékelhető.

Az *önkéntes beavatkozás* ezzel szemben nehezen értelmezhető. Vida Mihály szerint az önkényesség azt jelenti, hogy a beavatkozásnak *az elkövető által kezdeményezettnek és a sértett által visszautasítottnak vagy nem kívántnak kell lennie*.³¹ Az elkövető tudattartamának tehát szükségszerűen ki kell terjednie arra is, hogy a sértett akarata ellenére valósítja meg a beavatkozó cselekményét.³² Tehát azokban az esetekben, mikor a sértett nem nyilvánít egyértelműen hátrító, tiltakozó magatartást, a zaklató védekezhet azzal, hogy nem tudta, hogy a sértett ezeket a cselekményeket háborgatásként érzékeli. Tipikus védelmi érvelés az is, amikor a terhelt szerint a sértett vette fel először a kapcsolatot, az üzenetek kölcsönösök voltak, avagy a sértett részéről nem tapasztalt elutasító hangvételt, tehát joggal következtethetett arra, hogy a sértett a köztük lévő kapcsolatot igényli. A Kúria vonatkozó álláspontja az, hogy a két fél magatartásának esetleges *kölcsönössége* közömbös, mert az egyazon alkalommal való kölcsönösség az önkényességet értelemszerűen mindkét oldalon kioltja, hiszen nem tekinthető egyoldalúnak.³³

Tehát a sértett azon közreható magatartása, amikor kizárhatná a zaklató kapcsolatfelvételi kísérleteit (internetes platformon, közösségi oldalon letilthatná, a telefonhívásokat fogadja, esetlegesen ő maga is kezdeményezi, netán hergeli is a zaklatót), de ezt nem teszi, már a tényállásszerűség szintjén ki fogja zárni a büntetendőséget: ezen esetek tehát mind a situációs elemek, mind pedig az önkényesség célzata megállapíthatóságának gátat szabnak.

Összegezve tehát, a kapcsolatfelvétel *tényét* a sértettnek érzékelnie kell, ugyanakkor az üzenetek, hívások tartalmát nem kell ismernie, azok irrelevánsak a tényállásszerűség szempontjából, a formai vizsgálat minden esetben elegendő. A hagyományos zaklatással összehasonlítva az internet felhasználásával elkövetett zaklatás legfőbb sajátossága az anonimitás, a személytelenség, s emiatt nagyobb mértékű a kölcsönösség is, hiszen az áldozatok sokkal hatékonyabban (és bátrabban) tudnak zaklatóikkal szembeszállni, hiszen testi erő vagy a félelmetes megjelenés egyáltalán nem játszik szerepet a zaklatás során.³⁴ Azonban ha a sértett a kapcsolatfelvételeket fogadja, illetőleg viszonyozza – a sértetti közlések tartalmától függetlenül –, az már a tényállásszerűség gátját képezheti.

³⁰ BH2011. 303.

³¹ VIDA–JUHÁSZ i. m. (26. lj.) 160.

³² Ezért lehet könnyen sikeres azon elkövetői védekezés, amely a sértett háborgatását eredményező magatartást szándékon túli, mégis valószínűsíthető okokkal magyarázza: például, ha a jövőbeli tolvaj csupán azt akarta kifigyelni, hogy a sértett mikor tartózkodik otthon, vagy a zaklató csupán a sértettel közös gyermekükre tekintettel hívogatta őt, annak érdekében, hogy gyakorolhassa kapcsolattartási jogát.

³³ BH2014. 169.

³⁴ KÖRMENDI–SZKLENÁRIK i. m. (25. lj.) 84–85.

Álláspontom szerint ez az értelmezési gyakorlat semmiképpen sem összeegyeztethető a tényállás jogi tárgyával és a tényállás megalkotásának jogpolitikai indokaival. A sértett felróható közrehatását természetesen a büntetéskiszabás körében értékelni kell, de mivel ez nem büntethetőségi akadály, így a büntetőjogi felelősséget kizárni erre való hivatkozással nem lehet.

3.1.4. Szubszidiaritás

A tényállásszerűséghez tartozik továbbá a szubszidiaritás kérdésköre, hiszen háborgató zaklatás csak abban az esetben állapítható meg, ha súlyosabb (büntetési tételű) bűncselekmény – tipikusan a második alapeset valamely fordulata – nem valósul meg.³⁵ Ennek okán a halmazati kérdésekre figyelemmel kell lenni, ugyanis ha a háborgató zaklatás mellett például testi sértés, zsarolás avagy akár veszélyes fenyegetés áll, akkor a büntetőjogi felelősséget e súlyosabb bűncselekmény(ek) vonatkozásában lehet csak megállapítani.³⁶ A tényállásszerűség követelménye tehát kiegészítendő a feltétellel, miszerint a zaklató egyúttal súlyosabb bűncselekményt nem valósíthat meg, de egyúttal a háborgató zaklatás tényállásának minden elemét hiánytalanul ki is kell merítenie. A fenti – inkohereus és semmiképpen sem jogtárgyharmonikus – értelmezési gyakorlatból azonban kiolvasható, hogy számos esetben a tényállásszerűség mellett sem lehet egyértelműen állást foglalni.

3.2. Büntethetőségi korhatár

A megfelelő életkor a bűnösség egyik eleme, annak hiányában nem beszélhetünk bűncselekményről.³⁷ A Btk. értelmében a generális büntethetőség alsó korhatára tizennégy év, s meghatározott bűncselekmények esetén, amennyiben az elkövető megfelelő belátási képességgel rendelkezett a bűncselekmény elkövetésekor, a korhatár tizenkét évre csökken (Btk. 16. §). A zaklatás nem tartozik e speciális tényállások közé, így a vizsgálat szempontjából a *tizennégy éves* korhatár a mérvadó. A kriminológia ismeri ugyan a gyermekbűnözés kategóriáját,³⁸ de bármilyen súlyos bűncselekményről legyen is szó, a büntethetőség alsó korhatárát el nem érő gyermek büntetőjogi felelősségének megállapítására nincs lehetőség.

³⁵ Ilyen például az az eset, amikor a zaklató fenyegető tartalmú üzeneteket vagy hívásokat is intéz a sértett felé. Ha a rendszeres vagy tartós háborgatás időtartama alatt bizonyíthatóan – akár egyetlen – személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével való fenyegetés elhangzik, a cselekménysor egészét a második alapeset szerint kell minősíteni, így a zaklatás két alapesete közötti halmazat kizárt.

³⁶ Az ügyészségi gyakorlatban is láthatóak olyan esetek, amikor a fiatalok elkövető fizikailag és lelkileg is terrorban tartja a vele egy közösségben lévő társait, ennek során napi rendszerességgel bántalmazza őket, pénzt zsarol ki tőlük, megalázó, emberi méltóságukban sértő cselekményekre kényszerítik őket.

³⁷ A gyermekkor rendszerbeli elhelyezkedéséről megoszlanak a szakirodalmi álláspontok. Nagy Ferenc külön kategóriaként, a bűnösség egyik elemének tekint a *megfelelő életkort*, s nem a beszámítási képesség körében tárgyalja. NAGY i. m. (16. lj.) 163.

³⁸ A gyermekbűnözés fogalmáról, okairól és a megelőzés jelentőségéről l. Csemáné Dr. VÁRADI Erika: A gyermek- és fiatalkori bűnözés. In: GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest, CompLex, 2006. 527–542.

A fiatalkorú³⁹ elkövetőkre speciális, a felnőttektől eltérő anyagi jogi és eljárásjogi rendelkezések vonatkoznak, amelyek szem előtt tartják olyan elveket és célokat,⁴⁰ mint a reszocializáció, speciális prevenció és nevelés, érvényre juttatva ezzel a mögöttük meghúzódó szociálpolitikai, ifjúságpolitikai és gyermekvédelmi megfontolásokat.⁴¹ A fiatalkorúak büntetőjoga a szocializáció (és ezzel összefüggésben a társadalmi kontroll) csak egyik, és egyben legvégső elemét képezi, feladata, hogy határokat mutasson a bűncselekményt elkövető fiatalkorú személy számára, ösztönözze őt a törvénytisztelő életmódra, mindezt kirekesztési intenció nélkül, a társadalmi integrálás szándékával.⁴²

De miért is fontos ezt külön feltételként kiemelni? Mivel a vonatkozó – elsősorban pedagógiai és pszichológiai szempontú – kutatások és publikációk azt mutatják, hogy a legsúlyosabb következménnyel járó cyberbullying esetek iskolai környezetben, leggyakrabban általános és középiskolai osztályközösségekben valósulnak meg, így a büntethetőségi korhatár kérdése megkerülhetetlen. Az iskolai erőszakról, gyermeki agresszióról – amelynek egyik megnyilvánulási formája a zaklatás –, annak megelőzéséről és kezeléséről igen nagyszámú könyv és tanulmány íródott már, amelyek elsősorban empirikus kutatások alapján próbálják feltárni az ilyen gyermeki viselkedések eredőjét⁴³ és megoldásait, külön vizsgálva a pedagógusok és a szülők szerepét azok kezelésében.⁴⁴ Ki kell emelni azt is, hogy az iskolai erőszakkal kapcsolatos híradások többségében a tanár-diák kapcsolatban bekövetkező esetekről szólnak,⁴⁵ megfelelkezve ezzel a lényegesen nagyobb számban előforduló diák-diák közötti erőszakról.

Az *iskolai zaklatás* olyan negatív tevékenység, amely (legtöbbször) egy kiválasztott személy ellen irányul, egyedül vagy csoportosan követik el, s jellemzője, hogy tudatos és szándékos (célja,

³⁹ Btk. 105. § (1) Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

⁴⁰ Btk. 106. § (1) A fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

⁴¹ GYURKÓ Szilvia: A büntethetőség alsó korhatára, valamint a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák. In: VIRÁG György (szerk.): *Kriminológia Tanulmányok 45.* Budapest, OKRI, 2008. 77.

⁴² CSÚRI András: *A fiatal felnőttkor, mint büntetőjogi releváns életszakasz.* Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem. 2008. 14–15.

⁴³ A szakirodalom egyes forrásai a gyermeki agresszió egyik kiváltójának médiát és a televíziót tartják. Szerintük a televízió az egyik legerősebb ingerforrás, ami a gyermekekre hat, és a napi többórás szülői kontroll nélküli tévézés számos pszichés és magatartásbeli probléma hátterében megtalálható, legfőképpen azáltal, hogy az erőszak nyílt ábrázolásával becsempészi azt a hétköznapi életbe, amivel megváltoztatja a gyermekek erőszakhoz való viszonyát. BUDA Mariann: *Tehetünk ellene? A gyermeki agresszió.* Budapest, Dinasztia, 2005. 86–88.

⁴⁴ FIGULA Erika: *Iskolai zaklatás – iskolai erőszak pszichológusszemmel.* Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Közalapítvány Kuratóriuma, 2004; KARL E. DAMBACH: *A mi gyerekeink. Pszichoterror (mobbing) az iskolában.* Ford. MESKÓ Krisztina. Budapest, Akkord, 2001; BUDA Mariann: *Tehetünk ellene? A gyermeki agresszió.* Budapest, Dinasztia, 2005; INGRID ROSE: *Az iskolai erőszak. Tanulmány az elidegenedésről, a bosszúról és a jóvátételről.* Ford. VÁRADY Péter. Budapest, Oriold és Társai, 2010; KÖRMENDI Attila – SZKLENÁRIK Péter: *Az iskolai zaklatás.* Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012; NAGY Ildikó – KÖRMENDI Attila – PATAKY Nóra: *A zaklatás és az osztálylégkör kapcsolata.* *Magyar Pedagógia*, 2012/3. 129–148.

⁴⁵ Ennek egyik válfaja a tanári erőszak, mint a fegyelmezési jogkör túllépése, másik típusa pedig a diák által a tanár felé tanúsított erőszak, ami számos esetben tettelegességig is fajul.

hogy lelki vagy fizikai fájdalmat okozzon), kiegyensúlyozatlan hatalmi viszonyok között valósul meg (az áldozatnak az adott helyzetben nincs módja megvédeni magát), emellett pedig ismétlődően, avagy hosszabb ideig zajlik.⁴⁶ A gyermeki agresszió kategóriájába tartozik nem csupán a fizikai, de a szavakkal elkövetett agresszió is, amibe belesorolható a csúfolódás, megszégyenítés, obszcén szavakkal illetés is.⁴⁷ A technológia fejlődésével és az internet térhódításával azonban az iskolai verbális bántalmazás és zaklatás nem ér véget az iskola falaiból való távozással, a modern telekommunikációs eszközök lehetővé teszik, hogy a zaklatás rajtuk keresztül is folytatódjon, ami már a cyberbullying kategóriájába tartozik.⁴⁸

Végeredményben tehát kimutatható, hogy – ha a klasszikus eseteket vesszük alapul – a legtöbb cyberbullyingot fiatalok elkövetők realizálják, akikkel szemben lehetőség van büntető-eljárás lefolytatására, ami az elkövető speciális helyzetére (életkorára) figyelemmel folyik le és állapít meg szankciót. Azonban álláspontom szerint a pusztán gyermeki gonoszságból és tájékozatlanságból fakadó, diákok egymás közötti konfliktusainak elmérgesedéséből – és legtöbbször a szülő vagy a pedagógus oda nem figyeléséből – származó sérelmek orvoslására sem egy büntetőeljárás, sem pedig egy esetleges büntetőjogi szankció nem lehet megfelelő eszköz, sőt a kriminalizáció esetenként ártalmas is lehet.

3.3. Magánindítvány

Ahogy fent említettem, a zaklatás magánindítványhoz kötött bűncselekmény, tehát a jogosult magánindítványa hiányában a büntetőeljárást nem lehet megindítani, illetőleg ha már megindult, meg kell szüntetni.⁴⁹ A magánindítványhoz kötöttségnek több jogpolitikai indoka lehet, a zaklatás csekély tárgyi súlyára, az okozott sérelem magánjellegére és a sértett és az elkövető kapcsolatára tekintettel került ebbe a kategóriába. Előterjesztésének szabályait a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény rendezi (173. §), de a Btk. is meghatároz bizonyos alapvető rendelkezéseket, úgy mint az előterjesztésre jogosultak köre, valamint az oszthatatlanság és visszavonhatatlanság követelménye (Btk. 31. §). A magánindítvány a jogosultnak egy formaisághoz nem kötött jognyilatkozata arról, hogy a sérelmére bűncselekményt elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítsák. Magánindítvány előterjesztésére elsősorban a sértett jogosult, azonban ha a sértett cselekvőképtelen avagy korlátozottan cselekvőképes,⁵⁰ a Btk. a törvényes képviselőnek párhuzamos jogosultságot teremt. A cyberbullyingra levetítve ez azt jelenti, hogy az iskolai zaklatás nem cselekvőképes kiskorú sértettje helyett a szülője is megteheti a feljelentést, s az joghatályos magánindítványnak fog minősülni.

⁴⁶ BUDA Mariann – KÖSZEGHY Attila – SZIRMAI Erika: Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős. *Educatio*, 2008/3. 374.; BUDA Mariann: Közérzet és zaklatás az iskolában. *Iskolakultúra*, 2009/5–6. 3.

⁴⁷ BUDA i. m. (43. lj.) 15.

⁴⁸ KÖRMENDI–SZKLENÁRIK i. m. (25. lj.) 82.

⁴⁹ A magánindítvány hiánya másodlagos büntethetőséget kizáró ok. NAGY i. m. (16. lj.) 176.

⁵⁰ A Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseinek figyelembevételével (2:10–2:13. §).

3.4. Bizonyíthatóság

A zaklatás bizonyíthatóságának problematikája egy önálló tanulmány témája is lehetne, így a részletes elemzéstől el kell tekinteni, azonban néhány kérdés itt is kiemelésre szorul. Elsőként azt kell megjegyezni, hogy a zaklatás bűncselekménye verbálisan is megvalósítható – ha például személyesen törekszik kapcsolatfelvételre –, a bizonyítás alapja pedig ilyenkor a sértett és az esetleges tanúk vallomásai. A gyakorlat is azt mutatja, hogy a bizonyítottság hiányában való megszüntetések leggyakoribb oka az, hogy a feljelentő által elmondottakat semmi más nem támasztja alá, a terhelti vallomással pedig egy állítás áll csak szemben, amely viszont a minden kétséget kizáró bizonyításhoz nem elegendő.

Előfordulnak azonban olyan esetek is, amelyek a vádhatóságnak nem jelentenek különösebb nehézséget, például levelek, e-mail vagy közösségi oldalakon chatüzenetek és híváslisták állnak rendelkezésre, azaz mikor valamilyen kézzel fogható nyomot hagyó eszközt (is) használ az elkövető. A telekommunikációs eszköz útján megvalósított zaklatások esetén a nyomozati szakban gyakran fordul a nyomozó hatóság hírközlési szolgáltatókhoz megkeresésekkel,⁵¹ annak érdekében, hogy a gyanúsított és a sértett részletes híváslistáját kikérve egyértelműen megállapíthatóvá váljon, hogy a gyanúsított mikor, milyen gyakorisággal vette fel a kapcsolatot a sértettel, a hívások milyen hosszúságúak voltak, és hogy mekkora volt a száma azon hívásoknak, melyekre a sértett nem tudott vagy nem akart válaszolni (ún. „megcsörgetések”). A sértett már a feljelentését is alátámaszthatja, ha precízen előadja, mikor, hogyan és mivel zaklatták, és emellett tanúval is igazolni tudja az elmondottakat, különösen, ha a hívásokat és az üzenetek a mobiltelefonjában megőrizte, és be tudja mutatni a nyomozó hatóságnak. A közösségi oldalakon, társskereső oldalakon és e-mail formájában küldött szöveges üzeneteket, posztokat lehetőség van nyomtatott formában benyújtani, és a nyomozati anyag részévé tenni. Amennyiben a zaklató magatartás írásos formában realizálódik, a nyomozó hatóság írásszakértőt és nyelvész szakértőt vehet igénybe annak érdekében, hogy az elkövető a róla alkotott profil alapján beazonosítható legyen.⁵² Összegezve tehát a cyberbullying szempontjából releváns, interneten megvalósított magatartásoknak nyoma marad, ami a bizonyítást is nagyban segíti.

Fontos azonban, hogy a megfelelő nyomozati cselekményeket minél hamarabb elvégezzék, hiszen az ismeretlen, aláírás nélkül vagy álnéven küldött e-mailek származását az idő múlásával egyre nehezebb felderíteni, egy hosszúra nyújtott nyomozás pedig annak eredményességét is veszélyeztetheti. Különösen igaz ez akkor, ha a zaklató egy hamis profilt vagy e-mail fiókot hoz létre, s ezen keresztül küldi a zaklató üzeneteit. De ha még ezeket a nyomozati cselekményeket sikerül is időben elvégezni, akkor sem biztos, hogy sikeres lesz a nyomozás, tekintve, hogy egy hozzáértő elkövetőnek számtalan lehetősége van olyannyira eltüntetni a nyomait, hogy a hatóság sosem bukkan rá az üzenetek tényleges forrására.⁵³

⁵¹ Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 159/A. §-a által előírt adatmegőrzési kötelezettség alapján.

⁵² SZAKÁCSNÉ FARKAS Judit: Közveszéllyel fenyegetés, illetve zaklatás és becsületsértés bizonyítása nyelvész-szakértői módszerekkel. *Rendészeti Szemle*, 2010/3. 118–126.

⁵³ GELÁNYI Anikó: A zaklatás bűncselekményének jellemzése, különös tekintettel annak telekommunikációs eszköz útján történő megvalósítására. *Jura*, 2010/2. 197–198.

4. Alternatívák

A fentiekből látható, hogy a zaklatás bűncselekményi tényállása nemhogy a cyberbullying magatartások, de gyakran a magánszférát súlyosan sértő, hosszú időn keresztül tartó háborgatások esetén sem alkalmazható, s ha az adott magatartás megfelelne is minden tényállási elemnek, a felelősség megállapításáig hosszú folyamat vezet, tele buktatókkal és megválaszolatlan kérdésekkel. Joggal merül fel tehát a kérdés, hogy amennyiben a cyberbullying zaklatás bűncselekményének nem minősülhet, akkor mégis milyen jogi lehetőségek állnak a sérelmet szenvedett fél rendelkezésére, amelyekkel felléphetne az őt zaklatókkal szemben.

A választ kereshetjük a büntetőjogon belül is, hiszen a Btk. számos, a zaklatáson kívül más olyan különös részi tényállást is tartalmaz, amelyek a cyberbullying egyes megnyilvánulási módjait lefedik. Idesorolható a rágalmozás (Btk. 226. §), becsületsértés (Btk. 227. §), a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala és készítése (Btk. 226/A. § és 226/B. §), de meg lehet említeni a kényszerítés (Btk. 195. §) bűncselekményét is.⁵⁴ Azonban az iskolai környezetben, fiatakorúak által elkövetett bűncselekményekre vonatkozó korábbi megállapításaimra figyelemmel fontosnak tartom itt is megjegyezni, hogy a büntetőhatósági korhatárt éppen elérő középiskolás „csínytevések” megbüntetésének (és nevelésének) legmegfelelőbb eszköze semmiképpen sem egy elhúzódozó, kimerítő és nyomasztó büntetőeljárás, ami ráadásul a (jellemzően kiskorú) sértettnek okozott lelki sérelmeket sem képes helyreállítani, az elkövetőket pedig szükségtelenül terheli kriminális bélyeggel.

Tehát álláspontom szerint a cyberbullying elleni fellépésben a büntetőjogon kívüli eszközöket kellene előnyben részesíteni, amire kiváló példa lehet az Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) eljárása, amely közigazgatási eljárásában vizsgálja az egyenlő bánásmód megsértése miatt beérkezett panaszokat. Azt is meg kell itt említeni, hogy a zaklatás bűncselekményi tényállása csupán 2008 óta szerepel a Büntető Törvénykönyvben, ugyanakkor már korábban is ismerte a magyar jogrendszer a zaklatás fogalmát, hiszen az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebkvtv.) már 2003-ban megfogalmazta a diszkriminatív zaklatás definícióját mint az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének egyik nevesített formáját.⁵⁵ Az Ebkvtv. hatályáról szóló szakaszaiban (Ebkvtv. 4–6. §) taxatív felsorolással határozza meg, hogy mely szervek, illetőleg jogviszonyok⁵⁶ esetében kötelezettség az egyenlő bánásmód követelményének megtartása, s az EBH kizárólag ezek vonatkozásában jogosult eljárást folytatni.

⁵⁴ Az Egyesült Államokban több olyan cyberbullying eset is ismeretes, amikor a sértett olyan mértékű verbális bántalmazást szenvedett el, hogy öngyilkosságot kísérelt meg, avagy követett el. A magyar Btk. az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §) és az emberölés speciális második alapesete [Btk. 160. § (5) bekezdés] tényállásaival fedile az öngyilkosságra rábíró vagy ahhoz segítséget nyújtó magatartásokat.

⁵⁵ Ebkvtv. 10. § (1) bekezdése értelmében zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartás, amely az érintett személynek a 8. §-ban meghatározott tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszegényítő vagy támadó környezet kialakítása.

⁵⁶ E jogviszonyoknak a törvény értelmező rendelkezést is ad (Ebkvtv. 3. §).

A gyakorlat azt mutatja, hogy két jellemző szituációban valósítanak meg diszkriminatív zaklatást: elsősorban munkaviszony tekintetében, de gyakoriak az iskolai körülmények közötti, oktatási intézménnyel kapcsolatos panaszok is.⁵⁷ Fontos kitétel azonban, hogy az EBH minden esetben csak és kizárólag a munkáltató intézmény, szerv felelősségét vizsgálhatja, továbbá a diszkriminatív jelleg megköveteli, hogy a jogsértő magatartás valamely védett tulajdonsággal összefüggésben valósuljon meg (Ebkvt. 8. §). Ha tehát egy gyermeket például roma származása, nemi identitása, avagy fogyatékosága miatt érnek atrocitások az osztálytársak részéről,⁵⁸ amelyek esetlegesen az iskola falain kívül, közösségi oldalakon is folytatódnak, s a sértett azt hiába jelzi a pedagógusoknak vagy az oktatási intézménynek, az EBH-hoz intézett kérelemmel vizsgálat indítható az intézménnyel szemben. A hatóság pedig – szabályszerű bizonyítási eljárást és a felelősség megállapítását követően – kötelezhet olyan megelőző intézkedések bevezetésére, amelyek gátat szabhatnak a hasonló, iskolán belüli magatartásoknak.⁵⁹

Az EBH eljárásának előnye, hogy a zaklató (aki a büntetőeljárásban terhelt lenne) abban csupán tanúként jelenik meg, az ő felelősségét a hatóság nem vizsgálhatja, nem vele szemben folyik tehát az eljárás, a vizsgálat központi kérdése az, hogy az oktatási intézmény mindent megtett-e, ami tőle általában elvárható, annak érdekében, hogy a diszkriminatív zaklatásokat megelőzze, s annak észlelése esetén elhárítsa, illetőleg orvosolja. Természetesen az EBH eljárása nem gátja egy esetleges későbbi, zaklatóval szembeni büntetőeljárásnak, de a fiatalkorú cyberbullying elkövetőkkel szembeni büntetőeljárás hátrányaira és a zaklatás miatt indult büntetőeljárások eredménytelenségi rátájára figyelemmel a büntetőjogi útra terelés – véleményem szerint – nem célszerű megoldás sem a sérelmet szenvedett fél, sem pedig a zaklató szemszögéből.

5. Záró gondolatok

A zaklatás büntetőjogi tényállásának és jogalkalmazási gyakorlatának ismeretében ki lehet jelezni, hogy a klasszikus büntetőjogi elvekre épülő retributív igazságszolgáltatás⁶⁰ eszközei a cyberbullying fogalomkörébe tartozó magatartásokra generálisan nem alkalmazhatóak. Természetesen a gyakorlat produkálhat olyan kirívóan súlyos, magas társadalomra veszélyességet és jogtárgysérelmet megvalósító eseteket, amelyekben a büntetőjogi szankciók alkalmazása már nem nélkülözhető, azonban – véleményem szerint – a cyberbullying által klasszikusan lefedett élethelyzetekben elsősorban *preventív*, a jogsértés megtörténte után pedig *resztoratív* szemléletmódot kell előnyben részesíteni.

⁵⁷ Ezen megállapítást az Egenlő Bánásmód Hatóság által 2015 májusában „Az Egenlő Bánásmód Hatóság 10 éve – 2005–2015” címmel kiírt tudományos kutatói pályázat keretében végzett empirikus kutatásom eredményeire alapozom, amelynek célja az volt, hogy az elmúlt tíz év iratanyagainak feldolgozása révén a diszkriminatív zaklatás és a büntetőjogi zaklatás elhatárolási szempontrendszerét megalkossam.

⁵⁸ A gyakorlati tapasztalatok is azt mutatják, hogy az ilyen védett tulajdonsággal rendelkező gyermekek fokozottan ki vannak téve az iskolai erőszaknak.

⁵⁹ Itt meg kell azt jegyezni, hogy az oktatási intézmény a diákok iskolán kívüli magatartásai kapcsán nem vonható felelősségre, de az iskola falai között megvalósított zaklatások semmibe vétele miatt igen (amennyiben a zaklatás diszkriminatív jellegű).

⁶⁰ VIGH József: *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. 214.

A resztoratív igazságszolgáltatás lényege ugyanis, hogy a bűncselekmény áldozatát helyezi a középpontba, s fő feladatának a sérelmet szenvedett személy kártalanítását, az elkövető és a sértett közötti konfliktus feloldását, és a bűncselekmény előtti állapot visszaállítását tekinti, mindemelllett pedig az elkövető rehabilitálását is célozza.⁶¹ Fellegi Borbála egy, a kárhelyreállító szemlélettel kapcsolatos kísérleti program empirikus tapasztalatai alapján mutat rá arra, hogy resztoratív szemlélet kialakítására az egyik legalkalmasabb hely az iskola, különösen a középiskola. „Hiszen ez az a hely, ahol már belátási képességekkel rendelkezik a fiatal, kortárs-közösség veszi körül, szabályokhoz igazodik a mindennapi élete és szembesül azzal, hogy mindezen tényezők számos konfliktushelyzethez vezethetnek [...] a rájuk adott jó válaszokkal és megoldási lehetőségekkel mintát nyújthatunk a hosszú távú rendezésre, megtanítva a sikeres konfliktuskezelési technikákat, önismeretet, önfegyelmet és empátiát, ez érzelmek kifejezését és elfogadását. Ha minden konfliktushelyzetet úgy fogunk fel, mint egy bizonyos közösségi szabály elleni cselekvést, akkor a mindennapi sértegetések és a legsúlyosabb bűncselekmények ugyanazon skála két különböző pontját alkotják. Így kezelésük is épülhet azonos alapú módszerre. Ha kis szabálysértések esetében végiggondoljuk, tudatosítjuk cselekedeteinket és felelősséget vállalunk értük, akkor ezzel elkerülhetjük a súlyosabb következményekkel járó szélsőséges magatartást.”⁶²

A büntetőjogász számára azonban nem lehet kérdéses, hogy e szemlélet kialakításának eszközei nem az ő kezében vannak, annak módszerei már más tudományterületre, elsősorban a pszichológia és a pedagógia tudományára tartoznak, de ha minden igyekezet ellenére is a jog eszközához kell fordulni, úgy a büntetőjog csupán a legvégső utáni, legutolsó lehetőség, *ultima ratio* lehet.

⁶¹ Uo., 219.

⁶² FELLEGI Borbála: A resztoratív (kárhelyreállító) szemlélet alkalmazása a középiskolai oktatásban. In: HERCZOG Mária (szerk.): *Megbékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról*. Budapest, Család Gyermek Ifjúság Könyvek, 2003. 233. (alapja a Zöld Kakas Líceum és a Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelten Közhasznú Egyesület együttműködésében elvégzett kísérleti program értékelő tanulmánya).